

ՀԱՅԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ դատական դեպարտամենտի կազմակերպարական վարչության մասնագետ,
Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարանի իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քրեական և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

ՏՈՒԺՈՂԻ ՀԵՏ ՀԱՇՎԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ ԶՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու նորմի կիրառման տեսական և գործնական հիմնախնդիրները լուծելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել քննարկվող նորմի կիրառման պայմանները և հիմքերը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածը («Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում») սահմանում է, որ ոչ մեծ ծանրության հանցանք կատարած անձը կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա հաշտվել է տուժողի հետ և հատուցել կամ այլ կերպ հարթել է նրան պատճառած վնասը:

Օրենսդիրը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածում սահմանել է երեք պահանջներ (հանցագործության տեսակը՝ ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն, տուժողի հետ հաշտվելը, պատճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը), որոնք իրենց էության մույնաբովանդակ չեն և քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս համապատասխանաբար յուրաքանչյուրն ունի իր արժեքը:

Քրեական իրավունքի գրականությունում գոյություն չունի միատեսակ մոտեցում այն հարցի կապակցությամբ, թե որոնք են հանդիսանում տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պայմաններ, և որոնք՝ հիմքեր: Օրինակ, ՌԴ քրեական օրենսգրքի մեկնաբանության հեղինակները կարծում են, որ նշված երեք պահանջները հանդիսանում են քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքեր¹: Այլ գիտնականներ նշում են ճիշտ հակառակը՝ պնդելով, որ բոլոր պահանջները հանդիսանում են պայմաններ²:

Քննարկվող հասկացությունների տարբերակման համար անհրաժեշտ է վեր հանել նրանց իմաստային նշանակությունը, որը նպատակահարմար է քննարկել ըստ դրանց լեզվաբանական նշանակության: Այսպես՝ հայերենի բացատրական բառարանում **հիմքը** հասկացվում է որպես «պատճառ, առիթ, հանգամանք, որով արդարացվում է կամ հասկանալի է դառնում որևէ բան»³, **պայմանները**՝ «այն հանգամանքները, որոնց մեջ տեղի է ունենում՝ կատարվում է որևէ բան»: Կյանքի, աշխատանքային, կենցաղային պայմաններ: Որևէ բանի համար անհրաժեշտ հիմք, նախադրյալ: Որևէ բանի համար առկա հնարավորությունների ամբողջություն⁴:

Այսպիսով, քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմք են հանդիսանում այն հանգամանքները, որոնք կարող են հանդես գալ որպես ազդեցիկ պատճառ ընդհանուր կանոնից շեղվելու և հանցանք կատարողի հանդեպ սույն քրեաիրավական միջոցը կիրառելու նպատակով:

Իսկ պայմաններն այնպիսի հանգամանքներ են, որոնցից կախված է հանցանք կատարած անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելը միայն հիշատակված հիմքերի առկայության դեպքում:

Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ կարծում ենք, որ հանցագործության տեսակը (ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն) այն հանգամանքն է, որ դատարանին պահանջում է ուսումնասիրել քրեական պատասխանատվությունից ազատելու նորմի կիրառման հնարավորությունը, և որից կախված է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու որոշում ընդունելը:

Տուժողի հետ հաշտվելը և պատճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը ՀՀ քրե-

ական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի իմաստով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքեր են:

Քննարկվող հոդվածի շարադասությունից ելնելով՝ հարկ ենք համարում նախ անդրադառնալ նորմի կիրառելիության պայմանին՝ **հանցագործության տեսակին**:

Մեր կարծիքով Լ.Ն. Կրիվոչենկոն հիմնավորված է նշում, որ պատասխանատվությունից ազատելու տարբեր տեսակների պայմանները և սահմանները պետք է անմիջականորեն կապված լինեն այն դասակարգման տեսակների հետ, որին վերաբերում է կատարված հանցագործությունը⁵:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ մասում սահմանված է, որ ոչ մեծ ծանրության հանցագործություններ են համարվում դիտավորությամբ կատարված այն արարքները, որոնց համար սույն օրենսգրքով նախատեսված առավելագույն պատիժը չի գերազանցում երկու տարի ժամկետով ազատազրկումը, կամ որոնց համար նախատեսված է ազատազրկման հետ կապ չունեցող պատիժ, ինչպես նաև անգաղութային կատարված այն արարքները, որոնց համար սույն օրենսգրքով նախատեսված առավելագույն պատիժը չի գերազանցում երեք տարի ժամկետով ազատազրկումը:

Քրեական օրենքում հանցագործությունների տեսակների ներդրման գաղափարը առաջացել է շատ վաղուց:

Առաջարկվում էր սահմանել երեքից⁶ մինչև հինգ⁷ հանցագործությունների տեսակներ: Միևնույն ժամանակ, հարց էր բարձրացվել հանցագործությունների դասակարգումներից դուրս քրեական օրենսդրությունում սահմանել քրեական իրավախախտման այնպիսի տեսակ, ինչպիսին է զանցանքը:

Անհրաժեշտ է համաձայնվել Ն.Ֆ. Կուզնեցովայի հետ այն հարցի շուրջ, որ. «գիտականորեն հիմնավորված դասակարգումը գործնական և տեսական առումով արդիական է առնվազն երեք ասպեկտներով՝ օրենսդրական գործունեության, մեղավորի պատասխանատվության անհատականացման, հանցագործության կրիմինալոգիական վիճակի և կառուցվածքի ուսումնասիրության»⁸:

Ն.Ի. Չագորոդնիկովը կարծում է, որ. «Հանցագործությունների դասակարգման հիմքում հարկավոր է դնել սանկցիան (պատժի չափը և տեսակը, որը նախատեսված է օրենքում), այն հատկանիշը,

որը կարող է արտացոլել հանցագործության սոցիալական բովանդակությունը (հանրային վտանգավորությունը)»⁹: Մեր կարծիքով, Ա.Ի. Մարցևը արդարացիորեն է քննադատում վերոնշյալ մոտեցումը՝ մասնավորապես նշելով, որ պատիժը համարել հանրային վտանգավորության «չափման միավոր», այնքան էլ հիմնավորված չէ: «Հանրային վտանգավորությունը օբյեկտիվ իրականություն է, որը գոյություն ունի անկախ մեր գիտակցությունից և առաջնային է պատժի նկատմամբ: Պատիժը պետք է բխի հանրային վտանգավորությունից, այլ ոչ թե հակառակը»¹⁰:

Տ.Ա. Լեսնիսկի-Կոստարևան կողմնակից է այն դիրքորոշմանը, որ պատժի մեջ պետք է արտացոլված լինի հանցանքի հանրային վտանգավորությունը, և ենթադրվում է, որ ավելի արդյունավետ է հանցագործությունների կոնկրետ տեսակների սահմանման համար օգտագործել հետևյալ չափանիշները՝ «մեղքի ձևը» և «սանկցիան»: Այնուամենայնիվ նշում է, որ. «անարդար է հրաժարվել հանրային վտանգավորությունից, որը հանցագործության կարգավորման հիմնական հիմքն է»¹¹:

Լ.Ն. Կրիվոչենկոն հանրային վտանգավորության բնույթը և աստիճանը կարևորում է որպես դասակարգման չափանիշներ՝ նշելով, որ «... հանրային վտանգավորությունը չի կարող անմիջականորեն ընդունվել, և, հետևաբար, որպեսզի այն ընդունվի և հասկանալի լինի միանշանակ, պետք է պարզել այդ վտանգի որոշ արտաքին ցուցիչները»¹²:

Այսպիսով, անհրաժեշտ է նշել, որ իրավաբանական գրականությունում գոյություն չունի միատեսակ մոտեցում հանրային վտանգավորության հարցի վերաբերյալ:

Առավել տարածված է այն տեսակետը, որ հանրային վտանգավորությունը վնաս պատճառել է կամ քրեական օրենքով պաշտպանված հասարակական հարաբերություններին վնաս պատճառելու վտանգ (կամ սպառնալիք) ստեղծելը:

Որոշ գիտականներ կարծում են, որ հանրային վտանգավորության հասկացությունը անհրաժեշտ է ընդունել ոչ միայն հանցագործության օբյեկտիվ կողմի հետ սերտ հարաբերակցության մեջ, այլ նաև սուբյեկտիվ կողմի, հանցագործության օբյեկտի և սուբյեկտի¹³:

Ա.Ի. Մարցևի կարծիքով հանրային վտանգավորությունը բաղկացած է ոչ միայն հանցակազ-

մի հատկանիշներից, այլ նաև իրավախախտողի¹⁴ (հեղինակի կարծիքով իրավախախտողը չի մտնում հանցակազմի հատկանիշների մեջ. չհամաձայնելով նրա հետ՝ նշում ենք, որ իրավախախտողը հանցակազմի սուբյեկտն է, հետևաբար մտնում է հանցակազմի հատկանիշների մեջ):

Այսպիսով, քննարկվող հարցի վերաբերյալ ընդամենը կարող ենք նշել, որ հանրային վտանգավորությունը հիմք է հանդիսանում քրեական օրենքում հանցագործությունների խմբերը տարբերակելու համար:

Հիմք ընդունելով վերոհիշյալը՝ մեր կարծիքով, օրենսդիրը ՀՀ քրեական օրենսգրքի նախագիծը պատրաստելու ժամանակ հիմք չի ընդունել հանցագործությունների դասակարգման վերաբերյալ գիտական մոտեցումները, քանի որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածից ենթադրվում է, որ հանրային վտանգավորությունը կախված է պատժից, որը սահմանված է այս կամ այն սանկցիայում, այլ ոչ թե հակառակը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ նորմի կիրառման պայմանը հանդիսանում է միայն ոչ մեծ ծանրության հանցագործության առկայությունը: Նշվածի վերաբերյալ տեսությունում առկա են տարբեր մոտեցումներ: Այսպես՝ ինչպես նշում է Խ.Գ. Ալիկյեբովը. «... որոշ դեպքերում անհրաժեշտ է հաշվի առնել տուժողի կարծիքը, մասնավորապես այլ տեսակի (միջին ծանրության և ծանր հանցագործություններ) հանցագործություններ կատարած անձի քրեական պատասխանատվության հարցը լուծելու դեպքում: Ասվածը, մասնավորապես, վերաբերում է միջին ծանրության և ծանր հանցագործություններին, բայց որոնց դեպքում տուժողի կյանքին կամ առողջությանը ծանր հետևանքներ չեն պատճառվել: Նման դեպքերում, զոհի կամքն անտեսելով, մեղավորին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը հանգեցնում է նրան, որ տուժողի շահերը խախտվում են երկու անգամ. առաջինը՝ հանցագործի գործողությունների, երկրորդը՝ պետական մարմինների գործողությունների հետևանքով»¹⁵:

Վ.Գ. Ուլյանովը նույնպես համաձայն է ընդլայնել տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու արարքների շրջանակը՝ դրանում ընդգրկելով նաև միջին ծանրության հանցագործությունները¹⁶:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով վերոհիշյալը,

մեր կարծիքով, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածը պետք է տարածվի նաև միջին ծանրության հանցագործությունների վրա, ինչպես դա սահմանված է նույն օրենսգրքի 72-րդ և 74-րդ հոդվածներում:

Այսպես, անձը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու համար պետք է կատարի առնվազն երկու գործողություն. 1) հաշտվի տուժողի հետ և 2) հատուցի կամ այլ կերպ հարթի պատճառված վնասը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի վերնագրում և քննարկվող նորմի դիսպոզիցիայում նշվում է մեղադրյալի և տուժողի **հաշտության մասին**, բայց ոչ նյութական, ոչ էլ դատավարական օրենսդրությունը չի սահմանում հաշտության հասկացությունը: Իրավական գրականության մեջ սույն հասկացությանը պատշաճ ուշադրություն չի դարձվում, քանի որ գիտնականներին ավելի շատ հետաքրքրում են այն հարցերը, որոնք կապված են ազատելու գործընթացի հետ:

Հաշտությունը նշանակում է պատշաճ դատավարական ձևով ներկայացված մերժում, որտեղ տուժողը հերքում է իր կողմից ներկայացրած սկզբնական պահանջները և պնդումները, հանցագործություն կատարած անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու խնդրանքի մերժումը (եթե քրեական գործը դեռ չի հարուցվել) կամ պահանջում է հարուցված քրեական գործը կարճել, որը հարուցվել է իր խնդրանքով¹⁷:

Հաշտությունն այն է, երբ տուժողն իր կամարտահայտությամբ հրաժարվում է դատական կարգով իր իրավունքների պաշտպանությունից¹⁸:

Հաշտությունը երկկողմանի կայացված փաստաթուղթ է, որը պահանջում է ոչ միայն տուժողի համաձայնությունը, այլ նաև մեղադրյալի¹⁹:

Հաշտությունը նշանակում է քաղաքացիների միջև օրինական հարաբերությունների վերականգնում՝ բացառելով պետության հարկադրանքի կիրառման անհրաժեշտությունը ...²⁰:

Հաշտությունը պետք է ընդունել որպես տուժողի կողմից հանցագործություն կատարած անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ներկայացված դիմումից հրաժարում կամ քրեական գործի կարճման մասին ներկայացված դիմում՝ հաշտության հասնելու կապակցությամբ²¹:

Հաշտության հասկացության հարցի կապակցությամբ իր դիրքորոշումն է հայտնել ՀՀ վճռաբեկ դատարանը՝ մասնավորապես նշելով. «... հանցանք կատարած անձի համար հաշտությունը հանցանքի կատարման մեջ իրեն մեղավոր ճանաչելն է, այդ արարքի համար գոջալը, ափսոսանք հայտնելը, իսկ տուժողի համար՝ հանցանք կատարած անձին ներելը: Բացի այդ, հաշտությունը ենթադրում է տուժողի և ենթադրյալ հանցագործի կամավոր և փոխադարձ համաձայնություն միմյանց հետ հաշտվելու վերաբերյալ: Այսինքն՝ հաշտությունը պետք է լինի ինչպես գործողություն, այնպես էլ փոխադարձ գործողությունների արդյունք:

Հաշտության կամավոր բնույթը ենթադրում է հաշտվելու վերաբերյալ կողմերի ինքնուրույն և ազատ կամահայտնություն:

Հաշտության փոխադարձ բնույթը նշանակում է, որ կողմերից երկուսն էլ պետք է հայտարարեն հաշտության մասին»²²:

Մեր կարծիքով, վերոնշյալ մոտեցումները ամբողջովին չեն ներկայացնում հաշտության էությունը:

Վ.Վ. Յենյովան արդարացիորեն նշում է, որ նպատակահարմար է հաշտությունը դիտարկել երկու ասպեկտների միջոցով. մի կողմից որպես գործընթաց, որը իրականացվում է որոշակի ժամանակի ընթացքում, մյուս կողմից՝ որպես արդյունք, հետևանք, որն ի հայտ է գալիս համապատասխան գործողությունների հետևանքով²³:

Հաշտեցման գործընթացին պետք է մասնակցի նվազագույնը երկու անձ՝ հանցագործություն կատարած անձը և հանագործությունից տուժած անձը: Ուստի, նպատակահարմար չէ համաձայնել Պ.Մ. Դավիդովայի և Դ.Մ. Միրսկիի, Խ.Դ. Ալիկպերովայի և այլ գիտնականների հետ, ովքեր կարծում են, որ հաշտությունը տուժողի կողմից հանցագործություն կատարած անձի դեմ ներկայացրած քրեական պատասխանատվության ենթարկելու դիմումից միակողմանի հրաժարումն է: Հաշտության գործընթացին պարտադիր պետք է մասնակցի նվազագույնը երկու անձ. հաշտությունը երկկողմանի համաձայնություն է:

Իրավաբանական գրականությունում շատ հաճախ քննարկվում է այն հարցը, թե հաշտեցման ժամանակ կողմերից որը պետք է լինի առավել ակտիվը: Կհամաձայնենք Վ.Վ. Յենյովայի այն մոտեցմանը, որ «երկկողմանի հաշտեցման ժամա-

նակ երկու կողմի ջանքերը կարող են լինել հավասար կամ անհավասար: Իհարկե, իդեալում հաշտեցման նախաձեռնողը և նրա ակտիվ մասնակիցը պետք է լինի այն անձը, որը կատարել է հանցագործությունը, քանի որ նա է կատարվածի մեղավորը և նա պետք է ուղղի կատարված արարքը: Բայց պետք չէ բացառել այն հանգամանքը, որ հաշտեցման արդյունքի հնարավոր լինի հասնել տուժողի ջանքերի և նախաձեռնության շնորհիվ»²⁴:

Նույն կարծիքի է Ռ.Կ. Պլիսկոն. «Կարևոր չէ՝ տուժողի թե մեղավորի կողմից է նախաձեռնությունն առաջացել: Գլխավորն այն է, որ տուժողը պաշտոնապես հայտարարի անձին քրեական պատասխանատվության չենթարկելու իր ցանկության մասին»²⁵:

Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի համաձայն՝ ոչ մեծ ծանրության **հանցանք կատարած անձը** կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե **նա հաշտվել է տուժողի հետ** և հատուցել կամ այլ կերպ հարթել է նրան պատճառած վնասը:

Պետք է նշել, որ նույն մոտեցումն է ցուցաբերել նաև Ռ-Դ օրենսդիրը. Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածի համաձայն՝ առաջին անգամ ոչ մեծ և միջին ծանրության **հանցանք կատարած անձը** կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե **նա հաշտվել է տուժողի հետ** և հատուցել վերջինիս պատճառված վնասը:

Վ.Վ. Յենյովան առաջարկում է Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի վերոնշյալ նորմի մասը ձևակերպել հետևյալ տեսքով. «... **հանցանք կատարած անձը** կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա և տուժողը հաշտվել են: Նա նաև նշում է, որ խաղաղ հարաբերություններ վերականգնելու և հաշտության (որպես հետևանք) գործողությունների միջև պետք է լինի պատճառահետևանքային կապ: Այսինքն՝ հաշտությունը՝ որպես հետևանք, պետք է լինի հանցագործությունից հետո դրսևորած անձի դրական վարքագծի արդյունքը և տուժողի գործողությունը: Բնականաբար, եթե գործողություններն ուղղված են խաղաղ հարաբերությունները վերականգնելուն, բայց արդյունքում նրանք չեն հաշտվում, ապա դա տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու հիմք չի կարող հանդիսանալ»²⁶:

Հիմք ընդունելով վերոհիշյալը՝ մեր կարծի-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

քով, կարելի է փաստել, որ **հաշտությունը հանդիսանում է գործընթաց և արդյունք, որն իր բնույթով երկողմանի ակտ է՝ ուղղված.**

1. հանցագործությանը կողմերի միջև ձևավորված բացասական հարաբերությունները վերացնելուն,

2. խաղաղ հարաբերությունները վերականգնելուն,

3. այդ հողի վրա առաջացած հասարակական հարաբերությունների առողջացմանը և պահպանմանը:

Տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու, հաշտեցման հիմքի ամբողջական ուսումնասիրության համար նաև նպատակահարմար է սահմանել, թե ովքեր կարող են հանդես գալ որպես հաշտության սուբյեկտներ:

Վ.Վ. Յենյովան նշում է, որ. «նպատակահարմար է քրեական օրենքում օգտագործել «տուժած» տերմինը, որն ամբողջովին արտացոլում է հանցագործություն կատարելուց հետո անձի «իրավիճակը»: Հեղինակը, միաժամանակ, առաջարկում է քրեական օրենսդրությունում սահմանել «տուժած» հասկացությունը, որը, բնականաբար, չի համընկնի քրեական դատավարությունում սահմանված «տուժող» հասկացության հետ²⁷:

Պ. Յանին առաջարկում է հետևյալ սահմանումը. «Տուժված է համարվում այն անձը, որի՝ քրեական օրենքով պաշտպանված կյանքի, առողջության, պատվի և արժանապատվության, ինչպես նաև քաղաքական, աշխատանքային, գույքային և այլ իրավունքների և ազատության դեմ ուղղված է քրեական հանցագործությունը: Տուժածը իր հանդեպ կատարված յուրաքանչյուր հանցավոր արարքի համար ունի փոխհատուցման իրավունք»²⁸: Կարծում ենք, որ հեղինակը չի նշել հիմնական հատկանիշի մասին, որը բնութագրում է «տուժածի» հասկացության մասին՝ անձի «առաքյանքի» առկայության մասին, այսինքն՝ իրական վնաս պատճառելը. այդ իսկ պատճառով հեղինակի կողմից առաջարկված առաջին և երկրորդ նախադասության մեջ բացակայում է պատճառահետևանքային կապը:

Մեր կարծիքով, Ա.Վ. Մումաչյովի առաջարկված «տուժածի» հասկացության սահմանումը ավելի լայն է և ներառում է հիմնական հատկանիշները: Այսպիսով. «Քրեական իրավունքում տուժած

է համարվում այն անձը, ում քրեական օրենքով պաշտպանված իրավունքներին անմիջականորեն պատճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, էմոցիոնալ տառապանքներ, կամ այդ անձի հիմնարար ազատությունները և իրավունքները էականորեն նսեմացվել են քրեական օրենքով նախատեսված վնաս պատճառած արարքի կատարման արդյունքում, կամ ստեղծվել է իրական հնարավորություն նշված վնասը անձին պատճառել հանցափորձի կատարման դեպքում»²⁹:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսագրքի 58-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ տուժող է ճանաչվում այն անձը, ում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պատճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս: Տուժող է ճանաչվում նաև այն անձը, ում կարող էր անմիջականորեն պատճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, եթե ավարտվեք քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարելը:

Նույն օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է. «Տուժող կարող է ճանաչվել իրավաբանական անձը, որին հանցագործությանը պատճառվել է բարոյական կամ նյութական վնաս: Տվյալ դեպքում տուժողի իրավունքները և պարտականություններն իրականացնում է իրավաբանական անձի ներկայացուցիչը»:

Այսպիսով, եթե իրավաբանական անձին ճանաչենք որպես տուժող քրեաիրավական իմաստով, ապա այն իրավաբանական անձը, որը վնաս է կրել հանցագործության արդյունքում, պետք է ճանաչվի տուժող:

Օրենսդիրը սահմանել է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի խնդիրներից է նաև իրավաբանական անձանց պաշտպանությունը. մասնավորապես ՀՀ քրեական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի խնդիրներն են՝ հանցավոր ոտնձգություններից պաշտպանել մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները, իրավաբանական անձանց իրավունքները, սեփականությունը, շրջակա միջավայրը, հասարակական կարգը, անվտանգությունը, սահմանադրական կարգը, խաղաղությունը և մարդկության անվտանգությունը, ինչպես նաև կանխել հանցագործությունները:

Այսպիսով, օրենսդիրը հստակ սահմանում է, որ իրավաբանական անձանց իրավունքների

պաշտպանությունը համարվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի խնդիրներից մեկը:

Այդ իսկ պատճառով հարց է առաջանում՝ արդյո՞ք հնարավոր է իրավաբանական անձին համարել հաշտության սուբյեկտ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասում սահմանված են հանցակազմեր, որոնք ուղղված են ոչ միայն ֆիզիկական, այլ նաև իրավաբանական անձանց. օրինակ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 184-րդ հոդվածը (գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով), 185-րդ հոդվածը (գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը), 187-րդ հոդվածը (օրինական ձեռնարկատիրական և այլ տնտեսական գործունեությանը խոչընդոտելը) և այլն:

Հաշտության անհատը վերոնշյալը՝ կարծում ենք, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածը կիրառելի է նաև իրավաբանական անձանց պարագայում, այսինքն՝ տուժող կարող է լինել նաև իրավաբանական անձը: Բայց պետք է հաշտության անձին հանգամանքը, որ նման դեպքերում հաշտությունը կրում է այլ բնույթ. իրավաբանական անձը անշունչ անձ է, հետևաբար չի կարող «տառապել», այսինքն՝ չի կարող ունենալ որոշակի բացասական զգացմունքներ, որոնք ունենում է մարդը: Սակայն իրավաբանական անձն օժտված է օբյեկտիվ շահերով, որոնք կարող են խախտվել հանցագործությամբ: Այս դեպքում տուժողի անունից հաշտություն կնքելու համար օրենսդրության համաձայն կարող է հանդես գալ համապատասխան լիազորված անձը:

Հանցագործությունից հետո մեղադրյալի կողմից պետք է գրանցվի երկրորդ դրական վարքագիծը՝ **հատուցվի կամ այլ կերպ հարթվի պատճառված վնասը:**

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածում սահմանված է, որ ոչ մեծ ծանրության հանցանք կատարած անձը կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե նա հաշտվել է տուժողի հետ և *հատուցել կամ այլ կերպ հարթել է նրան պատճառած վնասը:*

ՀՀ օրենսդիրը հանցագործություն կատարած անձի համար տուժողի հետ հաշտվելու նպատակով որպես դրական վարքագիծ սահմանում է կամըտարային հնարավորություն՝ հատուցել կամ այլ կերպ հարթել պատճառված վնասը:

Լ.Ձ Թադևոսյանը նշում է, որ օրենսդիրը

սահմանում է հանրային վտանգավոր հետևանքների վերացման երկու տեսակ: Առաջին՝ «վնասի հատուցում» և երկրորդ՝ «հանցագործությամբ պատճառված վնասը այլ կերպ հարթելը», երբ հանցագործություն կատարած անձը կարող է, օրինակ, վերադարձնել հափշտակված իրը կամ ամբողջովին փոխհատուցել պատճառված վնասը գումարային տեսքով, վճարել տուժողի բուժման ողջ ծախսերը (եթե հանցագործության արդյունքում կատարվել է անհրաժեշտ պաշտպանության սահմանազանցում, որի արդյունքում տուժողը կորցրել է լսողությունը կամ տեսողությունը, ապա նրան պատճառված վնասը հնարավոր չէ հատուցել, հնարավոր է միայն «հարթել») և այլն³⁰:

Այսպիսով, նպատակահարամար է ուսումնասիրել վերոնշյալ երկու հասկացությունների դերը և տարբերակումը:

«Վնաս հատուցելը» քաղաքացիական օրենսդրության հասկացություն է, որն իր էության մոտ է «վնասը հարթելու» հասկացությանը:

Իրավաբանական գրականության մեջ սույն հասկացությունների փոխհարաբերակցությունների շուրջ առկա չէ միասնական մոտեցում:

Պ.Գ. Մարֆիցինը կարծում է, որ «վնասը հարթել» հասկացությունն ավելի լայն է իր նշանակությամբ քան «վնաս հատուցելը»: Հեղինակի կարծիքով «պատճառված վնասը հարթելը կարող է կայանալ հափշտակված գումարի կամ գույքի վերադարձմամբ, տուժողին հափշտակվածի փոխարեն այլ առարկաներ տրամադրելով կամ այլ ձևով փոխհատուցելով: Միաժամանակ կարևոր չէ հատուցման ձևը: Հափշտակված առարկաները և արժեքները կարող են վերադարձվել քննիչի կողմից այն ժամանակ, երբ նրանք առգրավված կլինեն մեղադրյալից, գումարային փոխհատուցումը կարող է փոխանցվել առձեռն տուժողին կամ փոխանցվել, օրինակ, նրա բանկային հաշվին և այլն: Բացի այդ՝ վնասի հարթման այլ տեսակներ են տուժողից ներողություն խնդրելը (այդ թվում հրապարակայնորեն), որևէ օգնություն ցուցաբերելը (նյութական, ֆիզիկական), պատճառված վնասը վերացնելը և այլն»³¹:

Վ.Վ. Սվերչկովը նշում է, որ «վնասը հարթել» և «վնասը հատուցել» հասկացությունների տարբերությունը կայանում է իրավական գործողության բնույթի մեջ՝ համապատասխան տեսակի վնասներ «հաղթահարելով»: Եթե գույքային վնասը

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

«հատուցվում» է, ապա ֆիզիկական և բարոյական վնասը «հարթվում է այլ եղանակով»³² :

Լ.Վ. Գոլովկոն կարծիք է արտահայտել այն մասին, որ օրենսդրությամբ կիրառվող «վնասը հարթել» հասկացությունը Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածում (քրեական պատասխանատվությունից ազատելու տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում) և Ռ-Դ քրեական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ հոդվածում (քրեական գործի կարճումը տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում) համարժեք է իր իրավական բնույթով իրավունքում տարածված «վնասը հատուցել» հասկացությանը, որը, որպես կանոն, ունի «քաղաքացիաիրավական» բնույթ³³ : Հեղինակը նաև նշում է, որ Ռ-Դ քրեական օրենսգրքի 76-րդ հոդվածի կիրառման դեպքում վերոնշյալ երկու հասկացությունները՝ որպես հոմանիշներ, բացատրվում են միայն տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու ինստիտուտի առանձնահատկությունից ելնելով, որտեղ վնասը հարթելը մշտապես կամ գրեթե մշտապես առաջանում է քաղաքացիաիրավական փոխհատուցման ձևով³⁴ :

Համաձայնելով Ե.Ա. Ռուբինշտեյնի հետ՝ Լ.Վ. Գոլովկոն նշում է, որ «վնասը հարթել» և «վնասը հատուցել» հասկացությունները տարբեր են և ունեն տարբեր բովանդակություններ: Այնուամենայնիվ, նա նշում է, որ հարկավոր է հստակեցնել երկու հասկացությունների փոխհարաբերակցությունը: Այսպիսով, հարթելը հնարավոր է ոչ միայն երբ պատճառվում է ֆիզիկական կամ բարոյական վնաս, այլ նաև գույքային վնասի ժամանակ, որտեղ, օրինակ, մեղադրյալը (կասկածյալը) իր գործողություններով վերականգնել է վնասված առարկան կամ կատարել է նույնանման այլ տեսակի գործողություններ: Հեղինակը, քննադատելով Պ.Գ. Մարֆիցինին, նշում է, որ վերջինիս ներկայացրած իրավիճակն ընդհանրապես հնարավոր չէ դիտել որպես վնասի հարթում: Եթե համաշտակված իրերը, արժեքները քննիչի կողմից առգրավված են մեղադրյալից և վերադարձված են տուժողին գործի քննության ընթացքում, ապա այդ գործողությունները չեն վկայում հաշտության մասին, հետևաբար չեն դիտվում որպես մեղադրյալի (կասկածյալի) կողմից վնասը հարթելուն ուղղված գործողություններ³⁵ : Հեղինակը նաև նշում է, որ վերականգնողական արդարադատության տեսանկյունից վնասը հարթելը հանդիսանում է կողմերի հաշտեցման

դրսևորումներից մեկը: Ասվածը հնարավորություն է ընձեռում վնաս հարթելը համարել քրեական պատասխանատվությունից ազատելու քրեաիրավական պայման: Վերոնշյալը հիմք է հանդիսանում եզրահանգել, որ վնասը հարթելու ժամանակ առաջանում են տարբեր բնույթի հարաբերություններ՝ քրեաիրավական, քաղաքացիաիրավական, քրեադատավարական: Հետևաբար վնասը հարթել հասկացությունն իր բովանդակությամբ ունի քրեաիրավական, քաղաքացիաիրավական, քրեադատավարական ասպեկտներ³⁶ :

Նպատակահարմար է ուսումնասիրել, թե ինչպիսի ճանապարհներով պետք է հարթել պատճառված վնասը:

Գույքային վնասը հստակ է, այսինքն՝ վնասը որոշվում է իրական կատարված ծախսերով, որը կրել է տուժողը: Ծախսերը պետք է հաստատված լինեն փաստաթղթերով³⁷ :

Պատճառված գույքային վնասը հնարավոր է հարթել տարբեր միջոցներով: Գույքային վնասի չափը որոշելու համար անհրաժեշտ է հիմք ընդունել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասում սահմանված դրույթը, համաձայն որի՝ վնասներ են իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

Նախկինում արդեն նշել էինք, որ հնարավոր է վնասը հարթել ինչպես փաստացի, այնպես էլ կողմերի պայմանավորվածության դեպքում՝ հետագայում: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածում «հատուցել կամ այլ կերպ հարթել նրան պատճառված վնասը» արտահայտությունն օգտագործվում է ձևաբանության տեսանկյունից. քննարկվող բայերը պատկանում են սահմանական եղանակի ներկա վաղակատար ժամանակին, որը ցույց է տալիս ներկա ժամանակակետի համեմատությամբ կատարված, ավարտված գործողություն³⁸ :

Լ.Վ. Գոլովկոն քննարկվող հարցի շուրջ նշում է, որ արտահայտության նման մեղ մեկնաբանումը սխալ է: «Տուժողը՝ որպես փոխատու, ձեռք է բերել իրավականորեն ամրագրված և ձևական

սահմանված իրավունքներ՝ հանցագործություն կատարած անձին պահանջներ նեկայացնելու, այլ կերպ՝ գույքային իրավունք, որը հնարավոր է համարել որպես վնասը հատուցելու միջոց, իհարկե, այն պայմանի դեպքում, երբ տուժողը համաձայն է ընդունել նման հատուցման միջոց՝ համարելով այն բավարար»³⁹ :

Նյութական և դատավարական իրավունքները իրավակիրառ մարմինների վրա պարտականություն չեն դնում անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վերաբերյալ որոշում կայացնելիս ստուգել պարտավորության փաստացի կատարումը:

Տուժողը կարող է ներել մեղադրյալին՝ «չստանալով» պատճառված վնասի հարթումը: Խ. Ալիկալերովը նշում է, որ այս դեպքում արձանագրության մեջ պետք է կատարել պարտադիր նշում

պայմանավորվածության պայմանի մասին՝ բացատրելով տուժողին նման մերժման հետևանքը⁴⁰ : Նման մոտեցումը տուժողի իրավունքների պահպանման նպատակ է հետապնդում:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով վերոհիշյալը, կարծում ենք, որ տուժողը և հանցագործություն կատարած անձը (մեղադրյալը, կասկածյալը) պետք է ոչ միայն հաշտվեն, այլ վերջինս նաև պետք է պարտադիր հարթի հանցագործությամբ պատճառված վնասը: Այլ կերպ ասած՝ չչ քրեական օրենսգրքի 73-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործությամբ պատճառած վնասի փոխհատուցման իրականացումը պետք է փաստացի առկա լինի:

¹ St'u Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. А. В. Наумов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1999. С. 206.

² St'u Уголовное право России: Учебник для вузов: В 2-х т. /Отв. ред. проф. А.Н. Игнатов, проф. Ю.А. Красиков. М.: НОРМА ИНФРА, 1999, Т. 1. Общая часть. С. 464; Уголовное право России. Общая часть: Учебник / Под ред. проф. А.И. Рарога. М.: Институт международного права и экономики. Изд-во Триада ЛТДЦ, 1997. С. 264; Добровольская С. Чтобы примирение состоялось...// Домашний адвокат. 1999, N 3-4, С. 16-17; Матвеева Ю.В. Освобождение от уголовной ответственности в связи с деятельным раскаянием: Автореф... канд. юрид. наук М., 2001, С. 27.

³ St'u Աղայան Է.Գ. Արդի հայերենի բացատրական բառարան «Հայաստան» Հրատ., Երևան, 1976, էջ 871:

⁴ St'u Աղայան Է.Գ. Արդի հայերենի բացատրական բառարան «Հայաստան» Հրատ., Երևան, 1976, էջ 1176:

⁵ St'u Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений. Харьков. Изд-во при Харьковском ун-те издательского объединения «Вицашкола», 1983. С. 118-119.

⁶ St'u Кузнецова Н.Ф. Классификация преступлений // Сов. гос-во и право.1967. N 6. С. 46.

⁷ St'u Хан-Магомедов Д.О. Классификация преступлений и некоторые вопросы освобождения от уголовной ответственности и наказания // Труды Высшей школы МООП, 1964. N 12. С. 87; Сахаров А.Б. О классификации преступлений // Вопросы борьбы с преступностью. М., 1972, Вып. 17. С. 47: Четыре категории преступлений выделяли: Н.И. Загородников, П.В. Коробов, А.И. Марцев, А.М. Царегородцев (См.: Загородников Н.И. Проблемы классификации преступлений в свете дальнейшего совершенствования уголовного закона. М., 1984. С. 47; Коробов П.В. Тяжкие преступления как самостоятельная классификационная категория // Уголовная ответственность: основания и порядок реализации. Самара: Изд-во Самарского университета, 1991. С. 20; Марцев А.И. Вопросы совершенствования норм о преступлении // Сов.гос. и право. 1988. N 11. С. 17.

⁸ St'u Кузнецова Н.Ф. Классификация преступлений // Сов. гос-во и право.1967. N 6. С. 43.

⁹ St'u Загородников Н.И. Проблемы классификации преступлений в свете дальнейшего совершенствования уголовного закона. М., 1984. С. 47.

¹⁰ St'u Марцев А.И. Вопросы совершенствования норм о преступлении // Сов. гос. и право. 1988, N 11, С. 87.

¹¹ St'u Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности: Теория и законодательство. М.: Норма, 1998. С. 159 -161.

¹² St'u Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений. Харьков. Изд-во при Харьковском ун-те издательского объединения «Вицашкола», 1983, С. 49.

¹³ St'u Фефелов П.А. Общественная опасность преступного деяния // Сов. гос-во и право. 1977, N 5, С. 135 - 138; Тоболкин П.С. Социальная обусловленность уголовно-правовых норм. Свердловск: Серд.-Урал. Кн. Изд-во, 1983, С. 196; Пермяков Ю.Е. Категория «Общественная опасность» в советском уголовном праве: Автореф... канд. юрид.

наук. М., 1989. С. 24.

¹⁴ Տե՛ս Մարշև Ա.Ի. Общие вопросы о преступлении. Омск: Юридический институт МВД России, 2000. С. 136.

¹⁵ Տե՛ս Аликперов Х.Д. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Законность, 1999. N 6. С. 13.

¹⁶ Տե՛ս Ульянов В.Г. Реализация прав потерпевших в российском уголовном процессе: Автореф. канд. юрид. наук. Краснодар, 1998. С. 13 – 14.

¹⁷ Տե՛ս Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: Общая часть / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. М.: ИНФРА-НОРМА-М, 1996. С. 213.

¹⁸ Տե՛ս Давыдов П.М. Прекращение уголовных дел / П.М.Давыдов, Д.Я. Мирский. М.: Юрид. лит., 1963. С. 60.

¹⁹ Տե՛ս Катькало С.И. Судопроизводство по делам частного обвинения. Ленинград / С.И. Катькало, В.З. Лукашевич. Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1972. С. 123.

²⁰ Տե՛ս Гальперин И.М. Об уголовном преследовании, осуществляемом потерпевшим в советском уголовном процессе // Сов. гос-во и право. 1957. N 10. С. 52.

²¹ Տե՛ս Аликперов Х. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Законность. 1999. N 6. С. 12.

²² Տե՛ս ՀՀ վճարելի դատարանի 2011թ. հուլիսի 13-ի թիվ ԵԱԶԳ/0157/01/10 քրեական գործով որոշումը:

²³ Տե՛ս Ценева В.В. Освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Дис. канд. юрид. наук. Кемерово, 2002. С. 153.

²⁴ Տե՛ս Ценева В.В. Освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Дис. канд. юрид. наук. Кемерово, 2002. С. 156.

²⁵ Տե՛ս Плиско Р.К. Освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Дис. канд. юрид. наук. Владивосток, 2009. С. 147:

²⁶ Տե՛ս Ценева В.В. Освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Дис. канд. юрид. наук. Кемерово, 2002. С. 156.

²⁷ Տե՛ս Ценева В.В. Освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Дис. канд. юрид. наук. Кемерово, 2002. С. 134.

²⁸ Տե՛ս Яни П. Законодательное определение потерпевшего от преступления // Рос. юстиция. 1995. N 4. С. 41.

²⁹ Տե՛ս Сумачев А.В. Пострадавший как субъект уголовного правоотношения: Автореф... канд. юрид. наук. Рязань, 1997. С. 25.

³⁰ Տե՛ս Тадевосян Л. 3. Проблемы ответственности за неоконченную преступную деятельность по уголовному законодательству Республики Армения. Дисс. докт. юрид. наук. Москва, 2009.

³¹ Տե՛ս Марфицин П.Г. Прекращение уголовного дела в связи с примирением с потерпевшим. // Законодательство и практика. 1999. N 2 (3). С. 37.

³² Տե՛ս Сверчков В.В. Актуальные вопросы освобождения от уголовной ответственности в связи с деятельным раскаянием // Государство и право. 1999. N 12. С. 58.

³³ Տե՛ս Головки Л.В. Альтернативы уголовному преследованию как форма процессуальной дифференциации (современные тенденции развития). Дисс. док. юрид. наук. Москва, 2003. С. 393-394.

³⁴ Տե՛ս նույն տեղում՝ էջ 394: Սակայն հեղինակը ուշադրություն է հրավիրում այն փաստին, որ. «... այլ իրավական դեպքերում, օրինակ՝ ՌԴ քրեական օրենսգրքի 75-րդ հոդվածի (քրեական պատասխանատվությունից ազատելը գործուն գոյալու դեպքում) կիրառման դեպքում, «վնասը հարթել» և «վնասը հատուցել» հասկացությունները տարբեր են կամ առնվազն նույնական իրավական երևույթներ չեն»:

¹ Տե՛ս Рубинштейн Е.А. Нормативное регулирование института прекращения уголовных дел в связи с примирением сторон. Дис. канд. юрид. наук. Ставрополь, 2004. С. 110.

¹ Տե՛ս նույն տեղում՝ Рубинштейн Е. А. էջ 111: Հեղինակը նաև սահմանում է, որ վնասը հարթելու շրջանակներում նպատակի իրականացումը կայանում է տուժողի խախտված իրավիճակի վերականգնման և մեղավորի կողմից իր կատարած արարքի գիտակցման մեջ (մեղքի քավում):

¹ Տե՛ս Добровольская С. Чтобы примирение состоялось... // Домашний адвокат. 1999. N 3 – 4. С. 16-17.

¹ Տե՛ս Եզեկյան Լ. Հայոց լեզու, երկրորդ վերանշակված հրատարակություն. ԵՊՀ հրատարակչություն. Երևան, 2007, էջ 293:

¹ Տե՛ս Головки Л.В. Прощение долга – одно из оснований прекращения уголовного дела // Рос. юстиция. 1998. N 4. С. 45.

¹ Տե՛ս Аликперов Х. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Законность, 1999. N 6, С.13.

РЕЗЮМЕ

***Основания и условия освобождения от уголовной ответственности
в связи с примирением с потерпевшим***

В данной статье автор исследовал основания и условия освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением сторон и особенности их разграничения. Для эффективного исследования автор сослался на проблемы основания и условия освобождения от уголовной ответственности. Данная работа примечательна тем, что автор изучил множество мнений теоретиков, что и послужило основанием новых законодательных предложений со стороны автора.

Ключевые слова: освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим, основания и условия освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим.

SUMMARY

***Grounds and conditions of exemption from criminal liability in case
of reconciliation with the aggrieved***

Author has explored the grounds and conditions of exemption from criminal liability in case of reconciliation with the aggrieved and peculiarities of their separation in this article.

For productive study author has examined numerous researchers' reviews, in base of which has referred to the problems of application of mentioned institutions grounds and conditions and as a result suggested his approaches to the mentioned issue.

Key words: exemption from criminal liability in case of reconciliation with the aggrieved, grounds and conditions of exemption from criminal liability in case of reconciliation with the aggrieved.